

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

1(3) 2019

ԵՊՀ հրատարակչություն
Երևան - 2020

Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Մ. Ղազինյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան

Խմբագրակազմ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուրյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Վ. Ն. Այվազյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Հովհաննիսյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝ ՀՀ,
0025, Երևան, Ալեք
Մանուկյան 1, ԵՊՀ
իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ 060-71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.ysu.am
publishing.ysu.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համաձայն չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 18.75 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2020
Հանձնված է տպագրության՝
19.08.2020

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Գևորգ Դանիելյան	
ԻրԱՎԱԿԱՆ ԿՈԼԻԶԻԱՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐԻ ՀԱՂԹԱՀԱՐՄԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ.....	5
Սամվել Մուրադյան	
ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	27
Սայադ Բադալյան	
ԸՆԴԵՐՔՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ՀՈՂԱՅԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒ- ԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ.....	43
Կարեն Ամիրջյան	
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	61
Արմեն Ասատրյան	
ՄԱՐԴՈՒ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀՍՏՈՒԿ ՌԵԺԻՄՆԵՐԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ	71
Նարինե Դավթյան	
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԿԵՆՍԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԷՈՒԹՅԱՆ ՆՅՈՒԹԱԿԱՆԱՑՈՒՄ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ.....	91
Տաթևիկ Դավթյան	
ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՐԱԿԻՑ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԿՈԼԵԿՏԻՎ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ	98
Նորա Կարապետյան	
ՈՐՈՇ ՆԿԱՏԱՌՈՒՄՆԵՐ ԿԵՂԾ ԱՍՈՒՄՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԿԵՂԾ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ՓՈՒՍԶԴԵՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ.....	130
Արմենուհի Զիֆլիկյան	
ԱՆԶԻ ՊԱՏՎԻ, ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՎՈՒԹՅԱՆ և ԳՈՐԾԱՐԱՐ ՀԱՄԲԱՎԻ ԱՐԱՏԱՎՈՐՈՒՄՆ ՈՒ ՆՍԵՄԱՑՈՒՄԸ ԶԱՆԳՎԱԾԱՅԻՆ ԼՐԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԻԶՈՑՆԵՐՈՎ	140
Աննա Վարդապետյան	

Փոխդասվաստագրման ընթացքում ընդունված ԿԱՏԱՐՎՈՂ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՈՐԱԿՄԱՆ ԱՌԱՆՁԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀՀ ԳՈՐԾՈՂ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ և ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ.....	152
Ժենյա Ստեփանյան	
ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԱՄ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ	163
Հեղինե Գրիգորյան	
ՊԼԱՍՏԻԿ ՇՇԵՐԻ ԴԵՊՈԶԻՏԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ. ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ	183
Аида Искоян	
НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ СООТНОШЕНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ПРАВА СО СМЕЖНЫМИ ОТРАСЛЯМИ ПРАВА И ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА	203
Անի Միքայելյան	
ԻՆՏԵՐՆԵՏ ՎԵՃԵՐՈՎ ԳՈՐԾԵՐԻ ԵՆԹԱԿԱՅՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	221
Սամվել Դիրանյան	
ԳԱՂՏՆԻ ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԸ ԵՎ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ	246
Վահե Ենգիբարյան	
ՑՈՒՑՄՈՒՆՔԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅԻ ՓՈՒԼԵՐՆ ՈՒ ԴԻԱՆՅՆ ՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏԱԿՏԻԿԱՅԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ	257
Տարթևիկ Սուջյան	
ԱՆՉԱՓՈՒՆԱԿՆԵՐԻ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱՅՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ ԵՎ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՂԱԿԱՆ ՄԵԽԱՆԻԶՄՆԵՐԸ՝ ՈՐՊԵՍ ԵՐԵԽԱՅԻ ԼԱՎԱԳՈՒՅՆ ՇԱՀԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ	271

**ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՐԱԿԻՑ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԿՈԼԵԿՏԻՎ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ**

Տաթևիկ Դավթյան

*ԵՊՀ քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու*

Նախաբանի փոխարեն

Հեղինակային և հարակից իրավունքների կոլեկտիվ կառավարման ոլորտի խնդիրները բարդ և բազմազան են, որոնց հնարավոր լուծումները միտված են այդ համակարգն առավել արդյունավետ ու արդարացի, թափանցիկ ու հաշվետու, մրցակցային և մասնակցային դարձնելուն, դրանով իսկ կոլեկտիվ կառավարման այնպիսի համակարգ ստեղծելուն, որն ունակ կլինի լավագույնս ապահովել հեղինակային և հարակից իրավունքների իրավատերերի իրավունքների համապարփակ և արդյունավետ իրականացումն ու պաշտպանությունը մի կողմից, և ստեղծագործությունն օգտագործողների կողմից իրավունքների ձեռքբերման և իրականացման գործընթացների դյուրացումը, արագությունն ու արդյունավետությունը՝ մյուս կողմից:

Այս տեսանկյունից գույքային իրավունքների կոլեկտիվ կառավարման հիմնախնդիրները գիտական հետազոտությունների մշտապես արդիական համարվող առարկաներից են, իսկ նոր տեխնոլոգիաների սրընթաց զարգացումը առավել հրատապ է դարձնում այդ խնդիրների ուսումնասիրությունը ժամանակակից թվային միջավայրի մարտահրավերների հաշվառմամբ: Գլոբալացվող աշխարհում ամեն պահի հազարավոր ստեղծագործություններ են ստեղծվում, որոնք ի շնորհիվ նոր տեխնոլոգիաների, դրսևորվում են օգտագործման և տարածման նոր և բազմազան ձևերի տեսքով՝ էլ ավելի բարդացնելով դրանց հեղինակների իրավունքների անհատական կարգով իրականացումն ու պաշտպանությունը, ինչպես նաև ստեղծագործության պոտենցիալ օգտագործողների կողմից

դրանք օրինական կարգով արագորեն և հեշտությամբ օգտագործելու թույլտվություն ձեռք բերելը:

Հեղինակային և հարակից իրավունքների կոլեկտիվ կառավարման հարցերի ուսումնասիրությունն արդիական է նաև հենց Հայաստանի Հանրապետության համար, քանի որ նախ, չկան այս ուղղությամբ իրականացված համապարփակ հետազոտություններ, այդ թվում՝ պրակտիկայում առաջացող խնդիրների ուսումնասիրություն և վերլուծություն և դրանց հաշվառմամբ՝ «ապացույցների վրա հիմնված» օրենսդրության և իրավակիրառ պրակտիկայի բարելավմանն ուղղված ռազմավարություն: Երկրորդ, 2017թ. նոյեմբերի 24-ին ստորագրվել է Հայաստանի Հանրապետության՝ մի կողմից, և Եվրոպական Միության և Ատոմային էներգիայի եվրոպական համայնքի ու դրանց անդամ պետությունների՝ մյուս կողմից, միջև համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագիրը¹ (այսուհետ նաև ՀՀ-ԵՄ համաձայնագիր կամ Համաձայնագիր): Համաձայնագրի ծավալուն Գլուխ 7-ը, որը բաղկացած է բաժիններից, ենթաբաժիններից և հոդվածներից, նվիրված է մտավոր սեփականության ոլորտում համագործակցությանը և օրենսդրության մոտարկմանը: Գլուխ 7-ի՝ «Մտավոր սեփականության իրավունքների հետ կապված ստանդարտները» վերտառությամբ բաժին B-ի ենթաբաժին I-ը (հոդվածներ 212-223) վերաբերում է հեղինակային և հարակից իրավունքների ոլորտում չափանիշներին և համագործակցությանը, իսկ հոդված 223-ն ուղղակիորեն սահմանում է իրավունքների կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարման մա-

¹ Տե՛ս ՀՀԱԳՆՊՏ 2018.08.15/1(40): Սույն Համաձայնագիրն ուժի մեջ է մտնում վավերացման կամ հաստատման մասին վերջին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելու օրվան հաջորդող երկրորդ ամսվա առաջին օրը: Մինչև սույն Համաձայնագրի ուժի մեջ մտնելը, համաձայն 385-րդ հոդվածի 5-րդ մասի՝ ներքոնշյալ դրույթները 2018 թ. հունիսի 1-ից ԵՄ և Հայաստանի միջև կգործեն ժամանակավորապես: Տե՛ս <https://pdf.arlis.am/124389>:

սով համագործակցության չափանիշները¹: Բացի այդ, 2014 թ. փետրվարի 26-ին Եվրոպական Խորհրդարանի և Խորհրդի կողմից ընդունվել է «Հեղինակային և հարակից իրավունքների կոլեկտիվ կառավարման և երաժշտական ստեղծագործությունների՝ ներքին շուկայում օնլայն օգտագործման բազմատարածքային լիցենզավորման մասին» 2014/26/EU դիրեկտիվը²:

¹ Համաձայնագրի հոդված 223-ը սահմանում է՝ «1. Կողմերը խթանում են կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարող իրենց համապատասխան կազմակերպությունների միջև համագործակցությունը՝ Կողմերի տարածքներում ստեղծագործությունների և այլ պաշտպանվող կարգավորման առարկաների հասանելիությանը և այդպիսի ստեղծագործություններն ու այլ պաշտպանվող կարգավորման առարկաներ օգտագործելու դիմաց ռոյալթիների փոխանցման օժանդակելու նպատակով: 2. Կողմերը պետք է խթանեն կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարող կազմակերպությունների թափանցիկությունը, մասնավորապես՝ նրանց կողմից գանձվող ռոյալթիների, նրանց կողմից գանձված ռոյալթիների նկատմամբ կիրառվող նվազեցումների, գանձված ռոյալթիների օգտագործման, բաշխման քաղաքականության և դրանց տեսակակազմի մասով: 3. Կողմերը պարտավորվում են ապահովել, որ այն դեպքում, երբ մի Կողմի տարածքում հիմնադրված կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարող կազմակերպությունը ներկայացուցչության համաձայնագրի միջոցով ներկայացնում է մյուս կողմի տարածքում հիմնադրված կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարող կազմակերպությանը, ներկայացնող կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարող կազմակերպությունը խտրականություն չդրսևորի ներկայացվող կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարող կազմակերպության իրավատերերի նկատմամբ: 4. Ներկայացնող կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարող կազմակերպությունը պետք է պարտք գումարները ճշգրտորեն, պարբերաբար և պատշաճորեն վճարի ներկայացվող կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարող կազմակերպությանը, ինչպես նաև ներկայացվող կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարող կազմակերպությանը տրամադրի տեղեկություններ՝ իր անունից գանձված ռոյալթիների գումարի և այդ ռոյալթիներից կատարված նվազեցումների վերաբերյալ»: Տե՛ս Համաձայնագրի տեքստը <https://pdf.arlis.am/124389>:

² Տե՛ս Directive 2014/26/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online use in the internal market <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0026>:

Հատկանշական է, որ մտավոր սեփականության ոլորտում համագործակցության և ստանդարտների համապատասխանեցման պարտավորություններ Հայաստանի Հանրապետությունը ստանձնել է նաև Եվրասիական տնտեսական միության շրջանակներում: «Եվրասիական տնտեսական միության մասին» 2014թ. մայիսի 29-ի պայմանագրի¹ «Մտավոր սեփականություն» XXIII բաժնին համապատասխան, մտավոր սեփականության օբյեկտների նկատմամբ իրավունքների պահպանության և պաշտպանության ոլորտում Եվրասիական տնտեսական միության անդամ պետությունները համագործակցում են մի շարք ուղղություններով², այդ թվում՝ գույքային իրավունքների կոլեկտիվ կառավարման ոլորտում: Որպես արդյունք, 2017թ. դեկտեմբերի 11-ին Մոսկվայում Եվրասիական տնտեսական միության անդամ-պետությունների միջև ստորագրվել է «Հեղինակային և հարակից իրավունքների՝ կոլեկտիվ հիմունքներով

¹ Ուժի մեջ է մտել 02.01.2015: ՀՀՊՏ 2015.01.21/3(1092) Հոդ. 24: Հայերեն տեքստը հասանելի է՝ <https://pdf.arlis.am/95203>:

² Համագործակցության ուղղություններն են՝ 1) գիտական և նորարարական զարգացմանն աջակցություն, 2) Մտավոր սեփականության օբյեկտների առևտրայնացման և օգտագործման մեխանիզմների կատարելագործում, 3) անդամ պետությունների հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների իրավատերերի համար բարենպաստ պայմանների տրամադրում, 4) Եվրասիական տնտեսական միության ապրանքային նշանների ու սպասարկման նշանների և Եվրասիական տնտեսական միության ապրանքների ծագման վայրերի տեղանունների գրանցման համակարգի ներդրում, 5) Մտավոր սեփականության օբյեկտների նկատմամբ իրավունքների պաշտպանության ապահովում, այդ թվում՝ համացանցում: 6) Մտավոր սեփականության օբյեկտների նկատմամբ իրավունքների արդյունավետ մաքսային պաշտպանության ապահովում, այդ թվում՝ անդամ պետությունների մտավոր սեփականության օբյեկտների միասնական մաքսային գրանցամատյան վարելու միջոցով, 7) Կեղծվող արտադրանքի շրջանառության կանխարգելմանն ու կանխմանն ուղղված համակարգված միջոցների իրականացում:

կառավարման կարգի մասին» համաձայնագիրը¹, որը ՀՀ-ն վավերացրել է 2019 թ. ապրիլի 11-ին²:

Մտավոր սեփականության, այդ թվում՝ հեղինակային և հարակից իրավունքների ոլորտին առնչվող վերը նշված երկու վեկտորներով ինտեգրացիոն գործընթացների շրջանակում ընթացող զարգացումները, ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարությունը՝ ի դեմս Մտավոր սեփականության գործակալության, փորձ է կատարել արտացոլել «Հեղինակային և հարակից իրավունքների մասին» ՀՀ նոր օրենքի նախագծում³ ի կատարումն ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորությունների: Նախագծի 14-18 գլուխները (հոդվածներ 121-148) վերաբերում են գույքային իրավունքների կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարմանը և էապես տարբերվում են ներկայիս օրենսդրական կարգավորումներից թե՛ ծավալային առումով (գործող օրենքն ընդամենը երկու՝ 63-64 հոդվածների շրջանակում է խիստ թերի կարգավորում այս հարաբերությունները), թե՛ բովանդակային առումով:

Վերը թվարկված բոլոր հանգամանքները ևս մեկ անգամ վկայում են, որ արդիական ու հրատապ է հեղինակային և հարակից իրավունքների ոլորտի, այդ թվում՝ գույքային իրավունքների կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարման խնդիրների ուսումնասիրությունը: Մասնավորապես, անհրաժեշտ է վերլուծել և գնահատել ԵՄ և ԵԱՏՄ համապատասխան իրավական ակտերը և փաստաթղթերը (համեմատական վերլուծություն), «Հեղինակային և հարակից իրավունքների մասին» ՀՀ նոր օրենքի նախագծի իրավակարգավորում-

¹ Պայմանագիրն ուժի մեջ է մտել 27.05.2019: Հայերեն տեքստը հասանելի է <https://pdf.arlis.am/136342>:

² Տե՛ս «Հեղինակային և հարակից իրավունքների՝ կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարման կարգի մասին» Համաձայնագիրը վավերացնելու մասին» ՀՀ օրենքը, ընդունվել է 2019թ. մարտի 28-ին: ՀՀՊՏ 2019.04.10/24(1477) Հոդ. 285: <https://pdf.arlis.am/129391>:

³ «Հեղինակային և հարակից իրավունքների մասին» ՀՀ նոր օրենքի տեքստը հասանելի է Մտավոր սեփականության գործակալության կայքում, տե՛ս <https://www.aipa.am/files/docs/15.pdf>:

ները՝ ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորություններին համապատասխանության գնահատման, միջազգային լավագույն փորձի ու չափանիշների ներդրման տեսանկյունից, և, ըստ անհրաժեշտության, ներկայացնել օրենսդրական և իրավակիրառ պրակտիկայի բարելավման, ինչպես նաև ինստիտուցիոնալ մակարդակում և կարողությունների զարգացմանն ուղղված առաջարկություններ:

Սույն հոդվածի նպատակը չէ ամբողջությամբ և հանգամանորեն անդրադառնալ նշված թիրախներին և իրացնել վերը թվարկված հավակնոտ հետազոտական նպատակները, ինչը բովանդակային ընդգրկվածության առումով կարող է ձևավորել ոլորտի բարեփոխումների ռազմավարության շրջանակը: Սույն հոդվածը ծավալային առումով սահմանափակված է կոլեկտիվ կառավարման ընդհանուր բնութագրի, դերի ու նշանակության ամփոփ ներկայացմամբ՝ պատմական համառոտ ակնարկի գուգորդմամբ: Առավել խնդրահարույց և վիճելի հարցերը (այդ թվում՝ կամավոր, ընդլայնված և պարտադիր կոլեկտիվ կառավարման վերաբերյալ, ինչպես նաև կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունների իրավական կարգավիճակի, նրանց իրավասությունների ձեռքբերման հիմքերի ու եղանակների, վեճերի լուծման մեխանիզմների, հակամրցակցային օրենսդրության կիրառելիության վերաբերյալ և այլն) և դրանց կապակցությամբ հեղինակի վերլուծություններն ու առաջարկությունները ներկայացվում են հաջորդական հոդվածաշարով:

Գույքային իրավունքների կոլեկտիվ կառավարման անհրաժեշտությունն ու նշանակությունը

Հեղինակային իրավունքի բովանդակությունն են կազմում իր ստեղծագործության նկատմամբ հեղինակի բացառիկ անձնական ոչ գույքային և բացառիկ գույքային իրավունքները («Հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին» ՀՀ օրենք, այսուհետ նաև՝ Օրենք, հոդվ. 11): Ընդ որում, եթե հեղինակի անձնական ոչ գույքային իրավունքներն ապահովում են ստեղծագործության

նկատմամբ նրա մտավոր և անձնական կապերը (Օրենքի հոդվ. 11(1)), ապա գույքային իրավունքներն ապահովում են հեղինակի նյութական շահերը՝ երաշխավորելով հեղինակի բացառիկ իրավունքն օգտագործել իր ստեղծագործությունը ցանկացած ձևով կամ եղանակով, ինչպես նաև թույլատրել կամ արգելել այլ անձանց դրա օգտագործումը (Օրենքի հոդվ. 12 (1)): Սակայն պետք է ընդունել, որ ոչ բոլոր իրավունքներն են, որ հեղինակը կարող է անձամբ իրականացնել՝ ելնելով ինչպես ստեղծագործության բնույթից, այնպես էլ հեղինակային իրավունքի մի շարք առանձնահատկություններից և նոր տեխնոլոգիաների սրընթաց զարգացման ու հեղինակային իրավունքի ոլորտի վրա դրանց ուրույն ազդեցության հանգամանքից:

Եթե, օրինակ, գրական ստեղծագործության հեղինակը կարող է հրատարակչի հետ անձամբ բանակցել և պայմանագիր կնքել ստեղծագործությունը հրատարակելու, տարածելու, վարձատրության պայմանների վերաբերյալ, կամ դրամատուրգը կարող է բանակցել թատրոնի ղեկավարության հետ և համաձայնվել, որ պիեսը բեմադրվի թատրոնում և պայմանավորվել վարձատրության չափն ու վճարման կարգը, նույնը չի կարելի ասել, օրինակ, երաժշտական ստեղծագործության վերաբերյալ, այն էլ ինտերնետի և նոր տեխնոլոգիաների զարգացման ժամանակակից պայմաններում: Դա պայմանավորված է նախ նրանով, որ այս դեպքում առկա են երեք մակարդակի իրավունքներ՝ կոմպոզիտորի և բառերի հեղինակի, երգիչ-կատարողի և հնչյունագիր արտադրողի, որոնք կարող են տարբեր սուբյեկտներ լինել, ունենալ տարբեր երկրների քաղաքացիություն: Հնարավոր է, որ ստեղծագործության նկատմամբ լինի մի քանի սուբյեկտների համահեղինակություն կամ իրավատերերը կարող են ունենալ տարբեր ծավալի գույքային իրավունքներ կամ բացառիկ գույքային իրավունքները կարող են անցած լինել ժառանգաբար և այլն: Բացի այդ, գլոբալացվող և գրեթե առանց սահմանների աշխարհում չափազանց մեծ թիվ են կազմում ստեղծագործությունն

օգտագործող իրավաբանական և ֆիզիկական անձինք, մյուս կողմից՝ բազմաթիվ են նաև օգտագործվող ստեղծագործությունները, իսկ թվային միջավայրում նոր գործիքների ի հայտ գալը, որոնք խթանում են, օրինակ, աուդիո և վիդեո բովանդակության մասնավոր վերարտադրման (private copying) զանգվածային տարածումը, գրեթե անհնար են դարձնում հատկապես որոշ կատեգորիայի ստեղծագործությունների նկատմամբ բացառիկ իրավատերերի կողմից ստեղծագործության օգտագործման անհատական թույլտվություններ տրամադրելը: Միաժամանակ, պոտենցիալ բարեխիղճ օգտագործողի համար անհնար կամ դժվար է դառնում ստեղծագործության նկատմամբ բոլոր իրավատերերից անհատական թույլտվություններ ստանալը:

Օրինակ, որպեսզի ռադիոկայանը եթեր հեռարձակի որևէ երաժշտական ստեղծագործություն՝ այն մատչելի դարձնելով հանրությանը, պետք է «իրավագերծի» (թույլտվություն ստանա) երկու իրավունք՝ երաժշտական ստեղծագործության վերարտադրության իրավունքը և ստեղծագործությունը հանրությանը հաղորդելու իրավունքը, ընդ որում, երեք տարբեր օբյեկտների նկատմամբ. երաժշտական ստեղծագործության, դրա հնչյունագրի և ստեղծագործության կատարման նկատմամբ իրավունքները: Եվ ինչպես վերը նշվեց, հնարավոր է, որ երգի բառերի հեղինակը Իսպանիայի քաղաքացի է, կատարողը՝ ԱՄՆ քաղաքացի, իսկ հնչյունագիր պատրաստողը՝ Իտալիայի քաղաքացի: Իսկ եթե ռադիոկայանը ցանկանում է երաժշտությունը հանրությանը հաղորդակից դարձնել ինտերնետի միջոցով, այդ դեպքում առնվազն ևս չորս իրավունքներ պետք է «իրավագերծվեն»․ փոխանցելի սերվերում վերարտադրության իրավունքը, փոխանցման սերվերում հանրությանը հաղորդման իրավունքը, ստացման տիրույթում հանրությանը փոխանցման

իրավունքը և ստացման տիրույթում վերարտադրման իրավունքը¹: Եվ այս ամենը պահանջվում է կատարել յուրաքանչյուր երաժշտական ստեղծագործության համար: Մեկ այլ օրինակ է ֆիլմը, որը ներառում է սցենարը, գրական ստեղծագործությունը, որի վրա հիմնվում է սցենարը, երաժշտական ստեղծագործությունները, որոնք ներառված են ֆիլմում, ցանկացած նկար կամ լուսանկար, որ օգտագործվում է ֆիլմում և իհարկե, վերջնական արդյունքը՝ ֆիլմը որպես ստեղծագործություն: Այս ստեղծագործություններից յուրաքանչյուրը ներառում է մի շարք իրավունքներ, հետևաբար, բազմաթիվ իրավատերեր, կազմակերպություններ, ժառանգներ, որոնք բացառիկ իրավունքներ ունեն և կարող են կանխել ստեղծագործության օգտագործումը և դադարեցնել կամ պահանջել վերաբանակցել պայմանները²: Ահա նման իրավիճակներից էլքը հեղինակի բացառիկ իրավունքի կոլեկտիվ կառավարումն է և դրա միջոցով, այսպես կոչված, գլոբալ թույլտվություն ստանալը:

Այսպիսով, ակնհայտ է, որ մի շարք դեպքերում հեղինակային և հարակից իրավունքների իրավատերերը ի վիճակի չեն անձամբ հսկել իրենց ստեղծագործությունների օգտագործումը՝ որտեղ, երբ և քանի անգամ և ինչպես այն օգտագործվեց, օգտագործման պայմանների շուրջ անհատական բանակցություններ վարել օգտագործողների հետ և նրանցից հավաքել իրենց հասանելիք վարձատրությունը: Այս առումով, գույքային իրավունքների կոլեկտիվ կառավարումը կարևոր միջանկյալ օղակ է ստեղծագործողների ու ստեղծագործությունների օգտագործողների միջև, ինչը մի կողմից ապահովում է իրավատերերի հոնորարների ստացումը և նրանց շահերի պաշտպանությունը, մյուս կողմից՝ ստեղծագործության օգտագործողներին հնարավորություն է տալիս մեծ թվով ստեղծագործությունների

¹ Sté u Collective Management of Copyright and Related Rights. Second Edition. Edited by Daniel Gervais. Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2010, էջ 12:

² Sté u նույն տեղում, էջ 13:

օգտագործման թույլտվություններ ձեռք բերել արագ, հեշտ և առանց մեծ ծախսերի՝ մեկ պայմանագրով. եթե յուրաքանչյուր հեղինակի հետ անհատական բանակցելու դեպքում ամեն մի հեղինակ ինքն է սահմանում իր վարձատրության չափը, կոլեկտիվ կառավարման դեպքում օգտագործողների հետ կնքվում է լիցենզային պայմանագիր բոլորի համար օգտագործման միատեսակ պայմաններով և վարձատրության միատեսակ չափով: Հեղինակն անձամբ նշված քայլերից ոչ մեկին չի մասնակցում:

Գույքային իրավունքների կոլեկտիվ կառավարման դերն ու նշանակությունն առավել խորն ընկալելու համար նպատակահարմար է հակիրճ անդրադառնալ հեղինակային և հարակից իրավունքների մի շարք առանձնահատկություններին, որոնք, ի թիվս այլնի, ընդգծում են հեղինակային իրավունքի ոչ միայն անհատական բնույթը, այլև դրա կոլեկտիվ ասպեկտը և հիմնավորում են կոլեկտիվ կառավարման անհրաժեշտությունը:

Հեղինակային իրավունքի (և ընդհանրապես մտավոր սեփականության) կարևոր առանձնահատկությունն է այն, որ դրա հիմքը **ստեղծագործությունն է**: Ստեղծագործությունը մարդու մտավոր այն գործունեությունն է, որն ավարտվում է որակապես նոր յուրօրինակությամբ և անկրկնելիությամբ տարբերվող հասկացությունների, գաղափարների, կերպարների կամ դրանք մարմնավորող ձևերի ստեղծման եզակիությունն արտահայտող ստեղծագործությամբ¹: Ընդ որում, ընդգծվում է, որ ստեղծագործությունը ոչ նյութական բարիք է,² մարդկանց հոգևոր գործունեության արդյունք¹, մարդու

¹ Տե՛ս **Բարսեղյան Ս. Կ., Հովհաննիսյան Ա. Ա.**, Մտավոր սեփականության իրավունք, Եր., «Ասողիկ» հրատ., 2012, էջ 20: Համանման սահմանումներ տրված են, օրինակ, Иоффе О.С. Советское гражданское право. Том 3. Л., 1965, էջ 5: Савелева И.В. Правовое регулирование отношений в области художественного творчества. М., 1986, էջ 22:

² Տե՛ս Гордон М.В. Цоветское авторское право. М., 1955, էջ 59: Հղումը կատարված է Բարսեղյան Ս. Կ., Հովհաննիսյան Ա. Ա. Մտավոր սեփականության իրավունք, Եր., «Ասողիկ» հրատ., 2012, էջ 21:

մտավոր գործունեության ոչ նյութական արդյունք,² նյութական արդյունքում մարմնավորված ստեղծագործական միտք³: Շնորհիվ այս հասկանիչի՝ ստեղծագործությունը կարող է վերարտադրվել, տարածվել ցանկացած քանակի օրինակներով, կարող է միաժամանակ օգտագործվել ցանկացած թվով անձանց կողմից և փաստացի սփռվել ցանկացած տարածքում,⁴ այսինքն՝ դրանց օգտագործումը ոչ մրցակցային և ոչ բացառիկ է⁵: Ի տարբերություն, օրինակ, անշարժ գույքի, որոնք եզակի օբյեկտներ են, ոչ նյութական բարիքները համատարած են, և հանրությանը դրանց հասանելի դարձնելը հեշտությամբ չի կարող մերժվել⁶: Եթե օրինակ, նույն ավտոմեքենան միաժամանակ մեկից ավել անձ չի կարող վարել, ապա երգերը կարող են երգվել, գրքերը կարող են կարդացվել, իսկ պիեսները կարող են բեմադրվել միաժամանակ հարյուրավոր վայրերում և հարյուրա-

¹ Տե՛ս Նայկական ՍՍՀ քաղաքացիական իրավունք, հատոր 2, Երևան, 1982, էջ 432:

² Տե՛ս Говрилов Э.П. Авторское право. Издательские договоры. Авторский гонорар. М., 1988, էջ 10:

³ Տե՛ս Гражданское право. Учебник, часть 3. Под ред. Проф. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. М., 1998, էջ 22: Говрилов Э.П. Авторское право. Издательские договоры. Авторский гонорар. М., 1988, 10:

⁴ Տե՛ս Բարսեղյան Ս. Վ., Հովհաննիսյան Ա. Ա. Մտավոր սեփականության իրավունք, էջ 20:

⁵ Տե՛ս, օրինակ, Peter S. Menell, Mark A. Lemley, and Robert P. Merges. *Intellectual Property in the New Technological Age: Volume I: Perspectives, Trade Secrets & Patents*, 2019, ISBN-13: 978-1-945555-12-1 (Clause 8 Publishing), էջ 28:

⁶ Տե՛ս, օրինակ, Robert P. Merges et al., *Intellectual Property in The New Technological Age 2* (5th ed. 2010); Հղումը կատարված է Martin Miernicki, *Collective Management of Copyrights between Competition, Regulation, and Monopolism A Comparison of European and U.S. Approaches to Collective Management Organizations*, Vienna 2017, էջ 25: Christopher S. Yoo, *Copyright and Public Good Economics: A Misunderstood Relation*, 155 U. Pa. L. Rev. 635 (2007), 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1267&context=penn_n_law_review:

վոր մարդկանց կողմից՝ առանց միմյանց վրա ազդելու: Արդյունքում, հեղինակային և հարակից իրավունքների իրավատերերը սովորաբար հնարավորություն չեն ունենում հասկանալու իրենց ստեղծագործության օգտագործման բոլոր ձևերը և վերահսկել դրանք, քանի որ դրանք տեղի են ունենում զգալի թվով, տարբեր վայրերում և տարբեր ժամանակներում¹: Ուստի, կոլեկտիվ կառավարման միջոցով իրավունքների իրացումն ու պաշտպանությունը դառնում է արդյունավետ ու նախընտրելի ձև:

Ժամանակակից հեղինակային իրավունքին բնորոշ է նաև իրավունքների **մասնատումը**՝ (**fragmentation**²): Քանի դեռ հեղինակային իրավունքը ներառում էր միայն ստեղծագործության վերարտադրման և տարածման իրավունքները³, հեղինակները կարողանում էին անձամբ իրականացնել իրենց իրավունքները և վերահսկել իրենց ստեղծագործության օգտագործումը: Ժամանակի ընթացքում հեղինակներին շարունակաբար տրվել են ավելի լայն իրավունքներ, օրինակ, հրապարակային կատարման իրավունքը⁴, իսկ ժամանակակից հեղինակային իրավունքն արդեն բնորոշվում է որպես իրավունքների համակցություն կամ «փաթեթ»⁵, որը ներառում է ստեղ-

¹ Տե՛ս Mihaly Ficsor, *Collective Management of Copyright and Related Rights* 17 (WIPO Pub. No. 855, 2002), 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ http://www.ipo.gov.tt/downloads/Relevant_Studies/wipo_pub_855.pdf էջ17:

² Տե՛ս Daniel Gervais & Alana Maurushat, *Fragmented Copyright, Fragmented Management: Pro- posals to Defrag Copyright Management*, 2 Can. J. of L. & Tech. 15 (2003), 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1703&context=faculty-publications>:

³ Տե՛ս Collective Management of Copyrights between Competition, Regulation, and Monopolism A Comparison of European and U.S. Approaches to Collective Management Organizations, Vienna 2017, էջ 25: 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ <https://www.facultas.at/zinfo/9783708916637/Leseprobe.pdf>:

⁴ Տե՛ս նույն տեղում:

⁵ Մասնագիտական գրականության մեջ հաճախ օգտագործվում է հեղինակային իրավունքների փաթեթ՝ “copyright bundle”: Տե՛ս, օրինակ, Daniel Gervais, (Re)structuring Copyright: A Comprehensive Path to International Copyright Reform, Edward Elgar Publishing, UK, 2017; Copyright infopack.

ծագործությունը տարբեր եղանակներով օգտագործելու մի շարք «ենթաիրավունքներ»¹ (այդ թվում՝ վերարտադրում, հանրությանը հաղորդում, հրապարակային կատարում, վարձույթ, ցուցադրում, թարգմանություն և այլն): Մա, իհարկե, ավելի մեծ հնարավորություն է տալիս իրավատիրոջն օգտվելու ստեղծագործության արդյունքներից, սակայն միաժամանակ բարդացնում է այդ իրավունքների անհատական կարգով կառավարումը, քանի որ յուրաքանչյուր «ենթաիրավունք» իր հերթին կարող է «մասնատված» լինել մի շարք իրավատերերի միջև՝ պայմանավորված ստեղծագործության բնույթով, ինչպես նաև նոր տեխնոլոգիաների շնորհիվ ստեղծագործությունների ստեղծման, օգտագործման և տարածման նոր ձևերի ի հայտ գալու հանգամանքով: Որպես հետևանք, մեկ ստեղծագործության օգտագործումը ներկայումս կարող է ենթադրել մի քանի և տարբեր իրավատերերի մի շարք իրավունքներ և պահանջել համա-

Intellectual Property Office of Singapore, 2012; 05.12.2019 դրությամբ հասանելի են՝

https://books.google.am/books?id=kntHDgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q=bundle&f=false;

https://www.ipos.gov.sg/docs/default-source/resources-library/copyright/copyright-infopack_updated-oct-12.pdf:

¹ Տե՛ս, օրինակ, Collective Management of Copyright and Related Rights. Second Edition. Edited by Daniel Gervais, էջ 10-13: Այս համատեքստում, ժամանակակից հեղինակային իրավունքի զարգացումները վերլուծելու նպատակով պրոֆ. Շաֆֆեր Վան Հոուվելը առաջարկում է հեղինակային իրավունքի ատոմիզմի հայեցակարգը և որպես այդ հայեցակարգի երեք հիմնական գործոններ դիտարկում է հեղինակային իրավունքի «մասնատումը» (fragmentation- պատասխանում է հարցին, թե քանի սուբյեկտի միջև է յուրաքանչյուր ստեղծագործությունը բաժանված), «տարածումը» (proliferation, պատասխանում է հարցին, թե որքան պաշտպանության ենթակա ստեղծագործություն գոյություն ունի) և «բաշխումը» (distribution, պատասխանում է հարցին, թե քանի իրավատեր գոյություն ունի), տե՛ս Molly Shaffer Van Houweling, Author Autonomy and Atomism in Copyright Law, 96 Va. L. Rev. 549, 553 (2010), 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝

<https://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2744&context=facpubs>:

պատասխան քանակի թույլտվություններ՝ վերը նկարագրված երաժշտական ստեղծագործության կամ ֆիլմի օրինակով: Ուստի, կոլեկտիվ կառավարումը նման դեպքերում կարող է միակ և փոխշահավետ տարբերակը լինել թե՛ հեղինակների, թե՛ օգտագործողների իրավունքների արդյունավետ իրականացման համար:

Հեղինակային իրավունքի հաջորդ առանձնահատկությունը հաճախ անվանվում է **հեղինակային իրավունքի պարադոքս**¹. հեղինակային իրավունքը մի կողմից խրախուսում է նոր ստեղծագործությունների ստեղծումը և տարածումը՝ հեղինակի համար ամրագրելով վարձատրության և իր ստեղծագործությունը ցանկացած ձևով և եղանակով օգտագործելու գույքային մի շարք իրավունքներ, մյուս կողմից, այն կարծես խոչընդոտում է նոր ստեղծագործությունների ստեղծումը, քանի որ հեղինակն իրավունք ունի նաև արգելել երրորդ անձանց իր ստեղծագործության օգտագործումը, այդ թվում՝ վերարտադրումը, հրապարակային կատարումը, հանրությանը հաղորդումը²: Փաստորեն հեղինակը մի կողմից պետք է շահագրգռված և ոգևորված լինի ստեղծագործել, մյուս կողմից՝ թույլատրի իր ստեղծագործության օգտագործումը: Այս կարևոր հավասարակշռության ապահովման գործում ևս կոլեկտիվ կառավարումը կարող է դեր ունենալ՝ ապացուցելով, որ առավել շահավետ և նպատակահարմար է ստեղծագործության օգտագործումն արդյունավետ և փոխշահավետ կազմակերպելը, քան այն արգելելը:

Վերջապես, **նոր տեխնոլոգիաների** անընդհատ զարգացումը կարևոր նշանակություն ունի հեղինակային և հարակից իրավունքների կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարման դերի գնահատման տեսանկյունից: Այս հանգամանքը սերտորեն կապված է հեղինա-

¹ Sté u Daniel Gervais (2nd ed.), *Collective Management of Copyright and Related Rights*, pp. 1-28, 2010 Kluwer Law International BV, The Netherlands, էջ 1:

² Իհարկե, անհատական և հասարակական շահերի զուգակցման սկզբունքի հիման վրա օրենսդրությունները նախատեսում են սահմանափակումներ և հարկադիր լիցենզիաների ինստիտուտը:

կային իրավունքի «Ֆրագմենտացիայի» հետ, ավելին՝ այն ծնող գործոններից է: 20-րդ դարի սկզբին ի հայտ եկան ստեղծագործությունների օգտագործման և տարածման նոր ձևեր՝ ռադիո, հեռուստատեսություն, մալուխային, արբանյակային հաղորդում¹, այժմ նաև՝ համացանցը: Ստեղծագործության ստեղծման նոր ձևեր՝ լուսանկարչություն, կինոմոտոգրաֆիա, այժմ նաև՝ համակարգչային ծրագրերը: Վերարտադրման և տարածման տարբնույթ տեխնոլոգիաների հետագա զարգացումները ևս հանգեցրեցին նոր մարտահրավերների՝ ստեղծագործության ռեպրոդաֆիայի², երաժշտական ստեղծագործությունների մասնավոր վերարտադրության (private copying³) և երաժշտական ու աուդիո-վիզուալ ստեղծագործությունների՝ նոր ձևաչափերով (CD, DVD) արտադրանքի առևտրային

¹ Տե՛ս Article of the International Confederation of Societies of Authors and Composers (CISAC). The History of Collective Management, էջ 3, 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ [file:///C:/Users/davty/Downloads/CISACUniversity_The_History_of_Collective_Management_FINAL%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/davty/Downloads/CISACUniversity_The_History_of_Collective_Management_FINAL%20(1).pdf):

² Ստեղծագործության վերարտադրումն արտատպման եղանակով՝ գրավոր կամ այլ գրաֆիկական ստեղծագործության բնօրինակի կամ պատճենի մեկ կամ ավելի օրինակների ցանկացած չափի (մեծացված կամ փոքրացված) և ձևի ճշգրիտ վերարտադրումը լուսապատճենման կամ տեխնիկական այլ եղանակներով՝ բացառությամբ տպագրական տպաձևերի եղանակների կիրառման, Օրենք հոդված 24:

³ Երբ նոր տեխնոլոգիաների շնորհիվ հնարավոր դարձավ աուդիո և վիդեո բովանդակության մասնավոր վերարտադրման զանգվածային տարածումը, հեղինակային և հարակից իրավունքների իրավատերերն ավելի շատ սկսեցին բախվել բացառիկ իրավունքների իրականացման հետ կապված խնդիրների: Մի շարք երկրներում ներմուծվեցին այսպես կոչված «լեվիները»՝ վարձատրության կամ փոխհատուցման իրավունքը՝ իրավատերերին նրանց հեղինակային իրավունքով պաշտպանվող աշխատանքների վերարտադրման համար: Այդ գումարները մեծամասամբ հավաքագրվում էին կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունների կողմից: For the historical development of copyright levies see P. Bernt Hugenholtz, *The Story of the Tape Recorder and the History of Copyright Levies in Copyright and the Challenge of the New* 179 (Brad Sherman & Leanne Wiseman eds., 2012). 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ https://www.ivir.nl/publicaties/download/ILS_25.pdf:

վարձույթի համապատասխան թույլտվությունների ստացման և այլ դեպքերում: Ներկայումս հաշվի առնելով ստեղծագործությունների թվային վերարտադրումը և լայն տարածումը ինտերնետի միջոցով, ինչպես նաև հասարակության մեծացող կախվածությունը նոր կատեգորիայի այնպիսի ստեղծագործություններից, ինչպիսիք են համակարգչային ծրագրերը, էլեկտրոնային խաղերը և տվյալների բազաները, էպպես մեծանում է կոլեկտիվ կառավարման կարևորությունն ու նշանակությունը, առանց որի իրավատերերի հեղինակային և հարակից իրավունքների իրականացումն ու պաշտպանությունը մի շարք դեպքերում կարող է լինել ոչ արդյունավետ և ոչ լիարժեք:

Այսպիսով, գույքային իրավունքների կոլեկտիվ կառավարումն իրավունքների իրականացման և պաշտպանության գործուն մեխանիզմ է, որը թե՛ հեղինակային և հարակից իրավունքների իրավատերերի, թե՛ ստեղծագործության օգտագործողների համար սպասելի է մի շարք առավելություններ՝ գործնական, տնտեսական և իրավական առումներով: Գործնականում իրավատերերը չեն կարող միաժամանակ գտնվել անսահման թվով վայրերում և անհատական կարգով իրականացնել իրենց իրավունքները կամ չեն կարող դա անել առանց հսկայական ծախսերի և դժվարությունների: Կոլեկտիվ կառավարումը տնտեսապես առավել մատչելի է դարձնում իրավունքների իրականացումը, քանի որ այն ուղղված է գործարքային ծախսերի կրճատմանը,¹ այդ թվում՝ առևտրային գործըն-

¹ Sté u Christian Handke, *Collective administration in Handbook on the economics of copyright* (Richard Watt ed. 2014), 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ <https://www.e-elgar.com/shop/eep/preview/book/isbn/978184980-8538/>; John Cirace, *CBS v. ASCAP: An Economic Analysis of a Political Problem*, 47 Ford- ham L. Rev. 277, 292–293 (1978), 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2341&context=flr>; Ana María Pérez Gómez Tétrél, *Efficient allocation of risk as an economic function of Collecting So- cieties* (2007), 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝

կեր գտնելու և համապատասխան տեղեկատվության ծախսերը (որոնման ծախսեր), համաձայնագրերի մշակման և կնքման ծախսերը (պայմանագրային ծախսեր), բանակցված պայմանագրերի համապատասխանության մոնիթորինգի ծախսեր (մոնիթորինգի ծախսեր) և այդ համաձայնագրերի կատարում պահանջելու հետ կապված ծախսերը (հարկադիր կատարման ծախսեր): Այս կապակցությամբ կազմակերպությունները աստիճանաբար համարվել են բնական մոնոպոլիաներ¹: Կոլեկտիվ կառավարումը նաև հնարավորություն է տալիս հնարավորինս շատ ստեղծագործությունների նկատմամբ ձեռք բերել հնարավորինս լայն օգտագործման իրավունքներ, ինչն անհատական կարգով բանակցելու դեպքում գրեթե անհնար է կամ աննպատակահարմար:

Իհարկե, նշված և կոլեկտիվ կառավարման այլ առավելություններ կարող են ապահովվել, եթե այդ կառավարումը կազմակերպվում և իրականացվում է թափանցիկության, հաշվետվողականության և արդյունավետության սկզբունքների հիման վրա, ինչը միշտ չէ, որ համապատասխանում է տարբեր երկրներում գոյություն ունեցող փաստացի իրավիճակին: Պատահական չէ, որ մասնագիտական գրականության մեջ ևս կասկածներ են արտահայտվում կոլեկ-

<http://www.serci.org/2007/perezgomez.pdf> ; Arthur Snow & Richard Watt, *Risk Sharing and the Distribution of Copyright Collective Income*, 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ <http://serci.org/2003/snowwatt.pdf> :

¹ Բնական մոնոպոլիաներն առաջանում են այն պայմաններում, երբ մեկ մոնոպոլ ծառայություն մատուցողը ի վիճակի է շուկային մատակարարել առավել արդյունավետորեն, քան եթե մրցակցություն լիներ, տե՛ս Ruth Towse et al., *The Economics of Copyright Law: A Stocktake of the Literature*, 5 Review of Economic Research on Copyright Issues 1, 4 (2008), 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ <https://core.ac.uk/download/pdf/4897291.pdf>; տե՛ս նաև Ivan L. Pitt, *Direct Licensing and the Music Industry* 115–123 (2015). Հղումները կատարված են Martin Miernicki, *Collective Management of Copyrights between Competition, Regulation, and Monopolism* էջ 28:

տիվ կառավարման կազմակերպությունների կառուցվածքի¹ և դրանց գործունեության արդյունավետության կապակցությամբ²:

Վերոգրյալից ակնհայտ է, որ կոլեկտիվ կառավարման հիմնական գործառույթը տնտեսական գործառույթն է, ինչը լայնորեն ուսումնասիրվել է մասնագիտական գրականության մեջ³: Սակայն

¹ Տե՛ս, օրինակ, Martin Kretschmer, *The Failure of Property Rules in Collective Administration: Rethinking Copyright Societies as Regulatory Instruments*, 24 E. I. P. R. 126 (2002):

² Տե՛ս, օրինակ, Ariel Katz, *Commentary: Is Collective Administration of Copyrights Justified by the Economic Literature?* in *Competition Policy and Intellectual Property* 449 (Marcel Boyer et al. eds., 2009); Ariel Katz, *The Potential Demise of Another Natural Monopoly: Rethinking unhe Collective Administration of Performing Rights*, 1 JCLE 541 (2005), Հղումները կատարված են Martin Miernicki, *Collective Management of Copyrights between Competition, Regulation, and Monopolism* էջ 28:

³ Կոլեկտիվ կառավարման տնտեսական գործառույթի մասին տե՛ս, օրինակ, Roya Ghafele & Benjamin Gibert, *Counting the Costs of Collective Rights Management of Music Copyright in Europe* (MPRA Paper No. 34646, 2011), 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ <https://pdfs.semanticscholar.org/1e57/bc6c1d55ea458d4deec4b62c88e792dab098.pdf>;

Christian Handke & Ruth Towse, *Economics of Copyright Collecting Societies*, 38 Intern. Rev. of Int. Property & Competition L. 937 (2007); 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ <https://www.gbz.hu-berlin.de/downloads/pdf/SERCIACpapers/towsehandke.pdf>;

Ariel Katz, *Copyright Collectives: Good Solution, But for Which Problem?* (2009), հասանելի է՝ <file:///C:/Users/davty/Downloads/SSRN-id1416798.pdf>;

Mark A. Lemley, *Contracting Around Liability Rules*, 100 Cal. L. Rev. 463 (2012); 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ <https://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1013&context=californialawreview>;

P. Merges, *Contracting into Liability Rules: Intellectual Property Rights and Collective Rights Organizations*, 84 Cal. L. Rev. 1293 (1996), 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝

<https://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1636&context=californialawreview>;

Ruth Towse, *Economics of Copyright Collecting Societies and Digital Rights: Is There a Case for a Centralised Digital Copyright Exchange?*, 9 Rev. of Econ. Research on Copyright Issues 3 (2012), 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ <file:///C:/Users/davty/Downloads/SSRN-id2216165.pdf>;

կոլեկտիվ կառավարման գործառույթային խնդիրներն ավելի խորն են դիտարկվում՝ հեղինակային իրավունքի երկու տարբեր հայեցակարգերի՝ «տնտեսական իրավունք» և «բարոյական իրավունք» շրջականում:¹

Zijian Zhang, *Rationale of Collective Management Organizations: An Economic Perspective*, 10 Masaryk U. J. L. & Tech. 73 (2016), 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ [file:///C:/Users/davty/Downloads/3620-10484-1-PB%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/davty/Downloads/3620-10484-1-PB%20(3).pdf):

¹ Այս երկու հայեցակարգերը, որոնք մեծապես կանխորոշում են մտավոր սեփականության իրավունքի ոլորտի մի շարք օրինաչափություններ ու բացառություններ, իրավունքի և օրենսդրության զարգացման ուղղություններ, արժանի են ինքնուրույն և լիարժեք ուսումնասիրության: Սակայն, ավելորդ չենք համարում ստորև ներկայացնել հակիրճ ակնկարկ այդ մասին: Հեղինակային իրավունքի վերաբերյալ երկու մոտեցումների ձևավորման սկիզբը դրվել է 1710 թ. Աննային Ստատուտի ընդունման ժամանակ, որով բրիտանական հեղինակները ստացան իրենց գրքերը հրատարակելու մենաշնորհ՝ 14 տարով. այդ իրավունքը, սակայն, կարող էր ամբողջությամբ փոխանցվել հրատարակիչներին: Սրանով մի կողմից, հրատարակիչների տնտեսական շահն էր պաշտպանվում՝ արգելել իրենց հրատարակած գրքերի կրկնօրինակումը, մյուս կողմից՝ հեղինակների բարոյական իրավունքը՝ «ստեղծագործությունը տիրապետելու, դրա սեփականատերը լինելու իրավունքը», որ բնական իրավունքի տեսության դրսևորում է և հիմնված է Ջոն Լոկի սկզբունքների վրա, որ բոլոր անձինք պետք է քաղեն (տիրապետեն) իրենց աշխատանքի պտուղները (Collective Management of Copyright and Related Rights. Second Edition. Edited by Daniel Gervais, էջ 14): Այս գաղափարը պաշտպանվեց նաև 1789 թ. Ֆրանսիական հեղափոխության ժամանակ, իսկ դրանից առաջ նաև Գերմանիայում և պաշտպանվեց Կանտի և Հեգելի կողմից: ԱՄՆ-ում Թոմաս Ջեֆերսոնը պաշտպանում էր հեղինակային իրավունքի «տնտեսական» մոտեցումը, մինչդեռ Ջեյմս Մեդիսոնը ակնհայտորեն պաշտպանում էր հեղինակի բնական իրավունքները (M. Rose, *Authors and Owners* (Cambridge: Harvard University Press, 1993), 176; and L. Ray Patterson, *Copyright in Historical Perspective* (Nashville: Vanderbilt University Press, 1968), 264): Այսինքն՝ իրավունքի ուտալիտար/տնտեսական խթանման ուսմունքի վրա հիմնված է ընդհանուր իրավական համակարգը, իսկ հեղինակի բնական իրավունքի/բարոյական իրավունքի ուսմունքի վրա հիմնված է մայրցամաքային իրավական համակարգը:

Տնտեսական իրավունքի ուսմունքը, որը, ենթադրաբար ձևավորվել է Ադամ Սմիթի և Ջոն Սթյուարտ Միլի փիլիսոփայությամբ, հեղինակային իրավուն-

Արդյունքում ընդունվում է, որ թեև կոլեկտիվ կառավարումն ուղղված է հեղինակի տնտեսական շահերի ապահովմանը, հեղինակների կենսապահովմանը, միաժամանակ ընդգծվում է նաև կոլեկտիվ կառավարման ոչ տնտեսական՝ մշակութային գործառույթը: Մի շարք երկրներում կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունները համարվում են նաև «մշակութային գործակալներ», որոնք խթանում են ստեղծագործական աշխատանքը և մշակութային բազմազանությունը¹: Այսինքն՝ կոլեկտիվ կառավարումը ենթադրում է ոչ միայն տնտեսական գործառույթների իրականացում, այն ենթադրում է իրավատերերի առավել մեծ համախոհություն, քանի որ դրա

քի առաջնային նպատակը համարում է պատշաճ մրցակցային շուկայի պահպանման կարգավիճակը: Մտավոր սեփականության իրավունքը ճանաչում է որպես հանրային բարիք, որը 1) բացառիկ չէ, 2) ոչ մրցակցային է, այսինքն՝ մեկից ավելի անձինք կարող են վայելել մտավոր սեփականությունը՝ առանց բացառելու միմյանց: Հեղինակային իրավունքը, չնայած որոշակի ժամանակահատվածով պաշտպանվում է, հակառակ դեպքում հեղինակները և գյուտարարները չէին հանդուրժի և խթան չէին ունենա, եթե չունենային ուրիշներին իրենց գործերից օգտվելը արգելելու իրավունքը: Բարոյական իրավունքի ուսմունքը (որը հաճախ ֆրանսերենում դիտվում է որպես *droit morale*) հեղինակային իրավունքի լայն հայեցակարգ է: Եթե տնտեսական իրավունքները կարելի է գնել ու վաճառել, և կապված են «ստեղծագործության» հետ որպես ապրանքի, ապա բարոյական իրավունքները դիտարկվում են որպես ստեղծագործության հեղինակի էության հետ կապված, որոնք նա ձեռք է բերում և տիրապետում է իր «հանճարի» շնորհիվ: Հեղինակների բարոյական իրավունքները իրենց ստեղծագործությունների կապակցությամբ դիտարկվում են որպես «անքակտելի, բնական իրավունքներ, որոնք բխում են ստեղծագործության՝ որպես հեղինակի անձի/անհատականության ընդլայնում/շարունակություն հայեցակարգից» (Joyce, Craig, Marshall Leaffer, Peter Jaszi, and Tyler Ochoa. Copyright Law. 6ed. Newark: LexisNexis 2003.):

Տե՛ս նաև Title: The Battle between Anglo-American Copyright and European Authors' Rights, 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ <https://www.jstor.org/stable/pdf/j.ctt6wq0z2.4.pdf?refreqid=excelsior%3AF5e2bb409f622a64d56576da5e3632be>

¹ Տե՛ս, օրինակ, Martin Miernicki, *Collective Management of Copyrights between Competition, Regulation, and Monopolism*, էջ 28:

նպատակը կարող է լինել նաև ստեղծագործողների բարոյական շահերի խրախուսումը և ստեղծագործողների ու հրատարակիչների նյութական շահերի պաշտպանությունը¹, ինչը պահանջում է ընդհանուր նպատակներով և հետաքրքրություններով միավորված հեղինակների (իրավատերերի) իրական համայնքի առկայություն²: Հետևաբար, կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունները կարող են որոշ ասպեկտով իրականացնել մշակութային և սոցիալական գործառույթներ, որոնք դուրս են գալիս իրավունքների փաստացի կառավարման և իրենց անդամներին ներկայացնելու շրջանակից, դրանով իսկ օգուտ տալով լայն հասարակությանը³:

Գույքային իրավունքների կոլեկտիվ կառավարման ընդհանուր բնութագիրը

Նախ հստակեցնենք, որ խոսքը հեղինակի բացառիկ գույքային իրավունքների, ինչպես նաև կատարողի, հնչունագիր կամ ֆիլմ արտադրողի, հեռարձակող կազմակերպության (հարակից իրավունքների իրավատերեր) իրավունքների կոլեկտիվ կառավարման մասին է: Դրանք ներառում են հեղինակի իրավունքները՝ վերարտադրման, տարածման, վարձույթով տալու, փոխատվության, թարգմանության, վերափոխման, հանրությանը հաղորդման, հրապարակային կատարման, հրապարակային ցուցադրության, հեռարձակման, վերահեռարձակման իրավունքները⁴: Հարակից իրա-

¹ Տե՛ս, օրինակ, CISAC Statutes Art 8(b), June 6, 2014, AG10-1275R6, 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ <http://www.cisac.org/What-We-Do/Governance/Statutes>, CISAC (Confederation Internationale des Societes d'Auteurs et Compositeurs):

² Տե՛ս, օրինակ, Mihaly Ficsor, *Collective Management of Copyright and Related Rights*, էջ 20:

³ Տե՛ս նույն տեղում:

⁴ Միջազգային մակարդակում հեղինակային իրավունքների պաշտպանությունն ապահովվում է «Գրական և գեղարվեստական ստեղծագործությունների պաշտպանության մասին», Բեռնի 1886թ. կոնվենցիան է, որը մի քանի անգամ վերանայվել է (կատարված է Փարիզում 1896թ. մայիսի 4-ին, վերանայված է Բեռլինում 1908թ. նոյեմբերի 13-ին, լրացված է Բեռնում

վունքների մասով դրանք, ի թիվս այլնի, ներառում են՝ կատարման ամրագրման ուղղակի կամ անուղղակի վերարտադրումը, կատարման ամրագրումները հանրությանը մատչելի դարձնելը, հնչյունագրի ուղղակի կամ անուղղակի վերարտադրումը, հնչյունագրի հեռարձակումը, հնչյունագիրը հանրությանը մատչելի դարձնելը, ամրագրված հաղորդման ուղղակի կամ անուղղակի վերարտադրումը, հաղորդման վերահեռարձակումը և այլն:

Հարակից իրավունքներն առանձնահատուկ են նրանով, որ դրանց իրավատերերը միջնորդ են հանդիսանում ստեղծագործության ստեղծման, ձայնագրման (ամրագրման) կամ տարածման գործում: Դրանք օժանդակ օղակ են մտավոր ստեղծագործական գործընթացում և օգնում են հեղինակին իր ստեղծագործությունները հանրությանը հաղորդելու հարցում¹: Այս իրավատերերին միավո-

1914թ. մարտի 20-ին և վերանայված է Հռոմում 1928թ. հունիսի 2-ին, Բրյուսելում՝ 1948թ. հունիսի 26-ին, Ստոկհոլմում՝ 1967թ. հուլիսի 14-ին, և Փարիզում՝ 1971թ. հուլիսի 24-ին և փոփոխված է 1979թ. սեպտեմբերի 28-ին՝ հաշվի առնելով նոր տեխնոլոգիաների ազդեցությունը տրամադրված պաշտպանության մակարդակի վրա ՀՀ-ի համար Կոնվենցիան ուժի մեջ է մտել 19.10.2000թ., ՀՀԱԳՆՊՏ 2004.12.20/5(13): Կոնվենցիան կառավարվում է Մտավոր սեփականության համաշխարհային կազմակերպության (WIPO) կողմից, որը ՄԱԿ-ի մասնագիտացված միջազգային գործակալություններից մեկն է:

¹ Միջազգային մակարդակում հարակից իրավունքներն ամրագրված են «Կատարողների, հնչյունագիր արտադրողների և հեռարձակող կազմակերպությունների պաշտպանության մասին» Հռոմի 1961թ. կոնվենցիայում, որը երբևէ չի վերանայվել: ՀՀ-ի համար Կոնվենցիան ուժի մեջ է մտել 31.01.2003թ., ՀՀԱԳՆՊՏ 2004.12.20/4(12), <https://pdf.arlis.am/75859>: Սույն Կոնվենցիայի վարչական գործառնություններն իրականացնում են Միավորված ազգերի կրթական, գիտական և մշակութային կազմակերպությունը (ՅՈՒՆԵՍԿՕ), Աշխատանքի միջազգային կազմակերպությունը (ԱՄԿ) և Մտավոր սեփականության համաշխարհային կազմակերպությունը (ՄՄՀԿ): Առևտրի համաշխարհային կազմակերպության (ԱՀԿ) կողմից կառավարվող՝ «Մտավոր սեփականության իրավունքի առևտրական տեսանկյունների մասին» 1994 թ. Համաձայնագիրը (TRIPS) ևս ներառում է հարակից իրավունքների միջազգային պաշտպանության դրույթներին:

րում է այն, որ նրանց գործունեության շնորհիվ հրապարակային կատարման համար նախատեսված ստեղծագործությունները մատչելի են դառնում ոչ միայն անմիջական ունկնդիրներին, այլև ավելի լայն հասարակության, ինչն առավելապես համապատասխանում է հենց հեղինակի շահերին¹:

Գույքային իրավունքների կոլեկտիվ կառավարումն իրականացվում է կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունների միջոցով: Հատկանշական է, որ «կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպություն»-ը հավաքական եզրույթ է և ներառում է բոլոր տեսակի կազմակերպությունները, որտեղ իրավունքներն իրականացվում են ոչ թե անհատական հիմունքներով, այլ բազմաթիվ իրավատերերի ներկայացվածության հիման վրա, և որտեղ այդ կազմակերպությունների անդամներն են իրավունքների իրավատերերը²:

Մասնագիտական գրականության մեջ կոլեկտիվ կառավարումը դիտարկվում է *համատեղ կառավարման* համատեքստում, որը ներառում է իրավունքների կառավարման ցանկացած ոչ անհատական ձևը, երբ իրավունքը կառավարվում է ոչ իրավատիրոջ կողմից անձամբ, այլ իր անունից հանդես եկող կազմակերպության կողմից³: Կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունները սովորաբար ներկայացնում են բազմաթիվ իրավատերերի, իսկ նրանք, որոնք մեկ իրավատիրոջ են ներկայացնում, սովորաբար կոչվում են գործակալներ կամ ներկայացուցիչներ՝ կախված կոնկրետ պայմանավորվածությունից⁴: *Համատեղ կառավարումը* նշանակում է, որ կառավարվող իրավունքները պատկանում են դրա անդամներին, այլ

¹ Տե՛ս Сегреев А.А. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. Учебник. М., 1999, էջ 199:

² Տե՛ս Martin Miernicki, Collective Management of Copyrights between Competition, Regulation, and Monopolism, էջ 29-31:

³ Տե՛ս, օրինակ, Mihaly Ficsor, *Collective Management of Copyright and Related Rights* 17 (WIPO Pub. No. 855, 2002), 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝ ftp://ftp.wipo.int/pub/library/ebooks/wipopublications/wipo_pub_855e.pdf էջ 16:

⁴ Տե՛ս Martin Miernicki, նշված աշխատ. էջ 30:

ոչ թե կազմակերպությանը, ի տարբերություն որոշ մեծ կազմակերպությունների, որոնք կառավարում են իրենց անձնական «կատալոգները» կամ «գրադարանները»¹:

Կոլեկտիվ կառավարումը սովորաբար ենթադրում է հեղինակների գույքային իրավունքների կոլեկտիվ կառավարումը, ստեղծագործությունների օգտագործմանըը հետևելը և հսկելը, իրենց լիազորությունների շրջանակում և որպես հեղինակների ներկայացուցիչ՝ ստեղծագործությունների օգտագործողների հետ բանակցելը, նրանց անունից օգտագործման թույլտվություն տալը համապատասխան վարձատրության դիմաց, այդ վարձատրությունը հավաքելն ու իրավատերերին վճարելը: Այս կազմակերպություններն իրենց իրավասություններն իրականացնում են ռադիոկայանների, հյուրանոցների, կինոթատրոնների, հեռուստակայանների, դիսկոտեկների, ռեստորանների, հանրային միջոցառումների և այլնի նկատմամբ, ինչպես երաժշտական ստեղծագործությունների, այնպես էլ, օրինակ, տպագիր և առցանց նյութերի օգտագործման (առևտրային կամ կրթական նպատակով), պատկերների և լուսանկարների վերարտադրման և թատերական պիեսների օգտագործման հարաբերություններում²:

Կան տարբեր տեսակի կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպություններ կամ այդպիսի կազմակերպությունների խմբեր՝ կախված ստեղծագործության կատեգորայից (երաժշտական, դրամատիկական, մուլտիմեդիա և այլն) և կառավարման ենթակա իրավունքների ծավալից³:

¹ Տե՛ս նույն տեղում:

² Տե՛ս Collective Management of Copyright and Related Rights. Second Edition, էջ 3:

³ Տե՛ս Մտավոր սեփականության համաշխարհային կազմակերպության նյութերի հիման վրա կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունների տեսակների վերաբերյալ ամփոփ նյութը. 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է http://www.vneshmarket.ru/content/document_r_3F2709C2-948A-45FB-9083-465A6ED59315.html

Այսպես, **«ավանդական» կոլեկտիվ կառավարման** կազմակերպությունները, որոնք գործում են իրենց անդամների անունից, օգտագործողների հետ բանակցում են վարձատրության դրույքաչափերի և օգտագործման պայմանների վերաբերյալ, օգտագործման թույլտվություններ են տրամադրում, հավաքում և բաշխում են վարձատրությունը: Իրավատերերն անձամբ ուղղակիորեն ներգրավված չեն այս գործընթացում:

Գոյություն ունեն, այսպես կոչված, **իրավունքների գրանցման կենտրոններ**¹, որոնք օգտագործողներին տրամադրում են թույլտվություններ՝ կենտրոնի անդամ հանդիսացող իրավատիրոջ սահմանած աշխատանքի օգտագործման պայմաններով և վարձատրության չափով: Օրինակ՝ ռեպրոգրաֆիայի բնագավառում տպագիր աշխատանքների (գրքեր, ամսագրեր և պարբերականներ) հեղինակների կողմից սահմանվում է պայմանները և վարձատրության չափը: Այստեղ կենտրոնը հանդես է գալիս որպես հեղինակային իրավունքի իրավատիրոջ ներկայացուցիչ, իսկ իրավատերն անմիջականորեն մասնակցում է իր ստեղծագործության օգտագործման պայմանների որոշմանը:

Գոյություն ունեն նաև կոլեկտիվ կառավարման **«ամբողջական ծառայություններ»** մատուցող կազմակերպություններ, որոնք կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունների կոալիցիա են և օգտագործողներին առաջարկում են կենտրոնացված աղբյուրի միջոցով հեշտությամբ ու արագորեն ստանալ համապատասխան թույլտվություններ: Նման կազմակերպությունների աճի միտում կա հատկապես «մուլտիմեդիա ապրանքների» (մի քանի տեսակի աշխատանքներից կազմված կամ ստեղծված արտադրանքներ, ներառյալ համակարգչային ծրագրային ապահովումը) աճով պայմանավորված, որոնք պահանջում են տարատեսակ թույլտվություններ:

¹ Տե՛ս նույն տեղում:

Երաժշտական ստեղծագործությունների (ներառյալ երաժշտության բոլոր տեսակները՝ ժամանակակից, ջազային, դասական, սիմֆոնիկ, բյուրգ, փոփ, ինչպես գործիքային, այնպես էլ վոկալ) **բնագավառում** կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունը բանակցություններ է վարում օգտագործողների հետ (օրինակ, ռադիոկայաններ, հեռարձակողներ, դիսկոտեկներ, կինոթատրոններ, ռեստորաններ և այլն) կամ օգտագործողների խմբերի հետ և նրանց թույլտվություն է տալիս օգտագործել իր ռեպերտուարից հեղինակային իրավունքով պահպանվող ստեղծագործություններ՝ սահմանված վարձատրության վճարման դիմաց և օգտագործման այլ պայմաններին համապատասխան:

Հիմք ընդունելով իր փաստաթղթերը (անդամների և նրանց գործերի մասին տեղեկությունները) և օգտագործողների կողմից ներկայացրած հաղորդումները (օրինակ, ռադիոյով հեռարձակվող երաժշտական ստեղծագործությունների ցուցակները)՝ կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունն իր անդամների միջև վարձատրություն է բաժանում սահմանված բաշխման կանոններին համապատասխան: Մովորաբար այդ գումարից մասհանվում են կազմակերպության վարչական ծախսերը, իսկ որոշ երկրներում նաև մշակութային բնույթի սոցիալական գործառույթների իրականացման համար գումարներ: Իրավատերերին վճարված վարձատրությունը համապատասխանում է ստեղծագործությունների օգտագործման ծավալներին և ուղեկցվում է այդ մասին համապատասխան տեղեկատվությամբ: Այս գործընթացն իրականացվում է ավտոմատացված համակարգչային ծրագրերի միջոցով, որոնք ստեղծված են հատուկ այդ նպատակների համար:

Դրամատիկական ստեղծագործությունների (որոնք ներառում են սցենարներ, կինոսցենարներ, մնջախաղ, բալետ, թատրոնի պիեսներ, օպերաներ և երաժշտական ներկայացումներ) **բնագավառում** կոլեկտիվ կառավարման պրակտիկան տարբերվում է նրանով, որ կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունը հանդես է

գալիս որպես իրավատիրոջ գործակալ, որը թատրոնների հետ համաձայնեցնում է ընդհանուր պայմանագիրը, որտեղ նշվում են կոնկրետ ստեղծագործության օգտագործման նվազագույն պայմանները: Յուրաքանչյուր պիեսի բեմադրման համար կազմակերպությունն այնուհետև անհատական կարգով բանակցում և պայմանագիր է կնքում պիեսի հեղինակի հետ՝ հեղինակի սահմանած պայմաններով և թատրոնին տեղեկացնում է, որ թույլտվությունը ստացվել է շահագրգիռ հեղինակի կողմից, ապա հավաքում է համապատասխան վարձատրությունը:

Տպագիր աշխատանքների (գրքեր, ամսագրեր և այլ պարբերականներ, թերթեր, զեկույցներ, երաժշտական բանաստեղծությունների ժողովածուներ) **բնագավառում** կոլեկտիվ կառավարումը հիմնականում նշանակում է ռեպրոգրաֆիկ վերարտադրության իրավունքի շնորհում, այլ կերպ ասած, պաշտպանության ենթակա նյութը արտատպելու, լուսապատճենելու թույլտվություն այն հաստատությունների կողմից, ինչպիսիք են գրադարանները, հասարակական կազմակերպությունները, բուհերը, դպրոցները և սպառողների միավորումները: Հարկադիր լիցենզիաներ, եթե միջազգային կոնվենցիաներով թույլատրվում է, կարող են ներառվել ազգային օրենսդրության մեջ: Այդ դեպքերում օգտագործման իրավունքը տրվում է վարձավճարով, սակայն չի պահանջում իրավատիրոջ թույլտվությունը: Կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունները ստանում են վարձատրությունը և բաշխում: Մասնավոր կամ անձնական օգտագործման համար վերարտադրության հատուկ դեպքում որոշ ազգային օրենքներ պարունակում են արդարացի վարձատրություն, և ֆինանսավորվում է սարքավորման կամ ֆոտոկոպիաներից ստացվող միջոցներից կամ երկուսից էլ:

Հարակից իրավունքների բնագավառում որոշ երկրների ազգային օրենսդրությամբ նախատեսվում է վարձատրության իրավունք, որը վճարվում է կատարողներին կամ հնչյունագրեր արտադրողներին կամ երկուսին էլ, եթե առևտրային ձայնագրություն-

ները հաղորդվում են հանրությանը կամ օգտագործվում են հեռարձակման համար: Նման օգտագործման համար վարձատրությունը հավաքվում և բաշխվում է կամ իրականացվում է համատեղ կազմակերպությունների կողմից, որոնք ստեղծվել են կատարողների և հնչյունագրեր արտադրողների կողմից, կամ առանձին կազմակերպությունների կողմից, կախված համապատասխան կողմերի հարաբերություններից կամ երկրի իրավիճակից:

Կոլեկտիվ կառավարման այս կազմակերպությունները ամենահաճախը պաշտպանում են հետևյալ իրավունքները. 1) Հրապարակային կատարման իրավունքը (դիսկոտեկներում, ռեստորաններում և հանրային այլ վայրերում երաժշտության վերարտադրման/նվագում կամ կատարում): 2) Եթերային հեռարձակման իրավունքը (կենդանի կամ ձայնագրված կատարումները ռադիոյով և հեռուստատեսությամբ): 3) Երաժշտական ստեղծագործությունների մեխանիկական վերարտադրության իրավունքներ (CD-ների, մագնիսական ժապավենների, վինիլային գրառումների, ձայներիզների, մինի սկավառակների և ձայնագրման այլ ձևերի վրա աշխատությունների վերարտադրում): 4) Դրամատիկական ստեղծագործությունների կատարման իրավունքը (թատերական պիեսներ): 5) Գրական և երաժշտական ստեղծագործությունների ռեպրոգրաֆիկ վերարտադրման իրավունքը (լուսապատճենահանման): Հարակից իրավունքներ (կատարողների և հնչյունագիր արտադրողների իրավունքները վարձատրություն ստանալու՝ եթերային հեռարձակման կամ հնչյունագիրը հանրային հեռարձակման համար)¹:

Վերջում ավելորդ չենք համարում հակիրճ անդրադառնալ գույքային իրավունքների կոլեկտիվ կառավարման զարգացման պատմությանը, որը սկիզբ է առել 18-րդ դարից Ֆրանսիայում²:

¹ Տե՛ս նույն տեղում:

² Կոլեկտիվ կառավարման պատմական ակունքների մասին ավելի մանրամասն տե՛ս Article of the International Confederation of Societies of Authors

1777թ. հուլիսի 3-ին ֆրանսիացի հայտնի դրամատուրգ Պիեր Օգյուստեն Կարոն դը Բոմարշեն հավաքեց 22 հեղինակի՝ «Ֆրանսեզ» թատրոնի կողմից իրենց ստեղծագործությունների օգտագործման դիմաց ցածր վարձատրության համար գրավոր բողոքի պատասխանին արձագանքելու նպատակով: Նախկինում նրանք գրավոր բողոքել էին իրենց նկատմամբ թատերական հաստատությունների վերաբերմունքից: Բոմարշեի դեպքում բողոքը վերաբերում էր «Քոմեդի ֆրանսեզ» թատրոնի կողմից իր «Սևիլյան սափրիչը» պիեսի օգտագործման համար ցածր վարձատրությանը: Բոմարշեի ամուր քաղաքական կապերը, ի վերջո, հանգեցրին փոփոխության առ այն, որ 1791թ. Ֆրանսիան ընդունեց հեղինակների իրավունքների մասին առաջին օրենքը, որով առաջին անգամ ճանաչվեց հեղինակների իրավունքի հայեցակարգը աշխարհի ցանկացած վայրում: **1829թ. ստեղծվեց Դրամատիկական ստեղծագործությունների հեղինակների և կոմպոզիտորների միությունը (SACD)**, որը միավորում էր երկու նախկին կազմակերպություններ, որոնք ստեղծվել էին համապատասխանաբար 1791 և 1798 թվականներին:

Երաժշտական ոլորտում առաջին կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունը՝ **Հեղինակների, կոմպոզիտորների և երաժշտության հրատարակիչների ընկերությունը (SACEM) ստեղծվել է 1851թ.**՝ երաժշտական ստեղծագործությունների հրապարակային կատարման իրավունքի կառավարման նպատակով: Ամսաթիվը նշանակալից է, քանի որ այն նախորդում է «Գրական և գեղարվեստական ստեղծագործությունների պաշտպանության մասին» Բեռնի 1886թ. կոնվենցիայի ընդունմանը: SACEM-ը (ինչպես SACD-ը) ստեղծվել է հեղինակների հիասթափությունից և վրդովմունքից: Էռնեստ Բուրժեթը, այցելել է Փարիզի *Les Ambassadeurs* սրճարանը, որ-

and Composers (CISAC). The History of Collective Management: 05.12.2019 դրությամբ հասանելի է՝
file:///C:/Users/davty/Downloads/CISACUniversity_The_History_of_Collective_Management_FINAL%20(1).pdf:

տեղ հնչել է կենդանի երաժշտություն: Երբ նա լսել է, որ իր կոմպոզիցիաներից են նվագում, բնականաբար, բարկացել է, որ ո՛չ թույլտվություն են ստացել, ո՛չ էլ վճարում են (նա ստիպված էր վճարել իր ընթրիքի համար): Բառերի հեղինակի՝ Փոլ Հենրիոնի և հրատարակիչ Վիկտոր Փարիզոտի հետ նա գործ է հարուցում սրճարանի սեփականատիրոջ դեմ՝ պահանջելով կա'մ դադարեցնել, կա'մ վճարել իրենց յուրաքանչյուր կատարման համար: Դատարանը որոշում է կայացնում հոգուտ նրանց, որը պահպանվում է նաև վերադաս առյաններում (1848-1849 թթ.): Դրանով իսկ ընդունվեց սկզբունք, որ իրենց ստեղծագործությունների կատարման իրավունքը ունեն միայն հեղինակներն ու կոմպոզիտորները, ինչը նրանց իրավունք է տալիս վարձատրվելու ամեն անգամ, երբ հրապարակային կատարվեն նրանց ստեղծագործությունները: Գիտակցելով, որ պրակտիկորեն շատ դժվար է անհատական կարգով վերահսկել և գործարկել կատարումների նկատմամբ իրավունքները՝ երկու տարի անց կոմպոզիտորները Ֆրանսիայում ստեղծեցին SACEM-ը¹:

Երբ 1886թ. ստորագրվեց Բեռնի կոնվենցիան, որը հեղինակների և կոմպոզիտորների հրապարակային կատարման իրավունքն (ի թիվս այլ հիմնական իրավունքների) առաջին անգամ միջազգային մակարդակով ճանաչեց որպես պաշտպանության ենթակա, որը տրվում է բոլոր հեղինակներին: Ժամանակի ընթացքում այդպիսի կազմակերպություններ ստեղծվեցին աշխարհի տարբեր երկրներում: **1903թ. ստեղծվել է Երաժշտական կատարումների և մեխանիկական վերարտադրության իրավունքների կազմակերպությունը (GEMA²), իսկ 1914 թ.՝ Կատարողական իրավունքների հասարակություն (PRS³) կազմակերպությունը Մեծ Բրիտանիայում:**

¹ Տե՛ս նույն տեղում:

² The Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte (GEMA; English: Society for musical performing and mechanical reproduction rights). Տե՛ս www.gema.de.

³ Մանրամասն տե՛ս <https://www.prsformusic.com/>:

1926թ. ստեղծվել է Հեղինակների և կոմպոզիտորների հասարակությունների միջազգային կոնֆեդերացիան՝ CISAC¹: Բացի վերը նշվածներից, գոյություն ունեն նաև Վերարտադրման իրավունքների կազմակերպությունների միջազգային ֆեդերացիան (IFRRO²), Եվրոպական կատարողների կազմակերպությունների ասոցիացիան (AEPO³), Դերասանների միջազգային ֆեդերացիան (IFA⁴), Երաժիշտների միջազգային ֆեդերացիան (IFM⁵) և Լուսանկարչական արվեստի միջազգային ֆեդերացիան (IFPI⁶):

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ КОЛЛЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ АВТОРСКИМИ И СМЕЖНЫМИ ПРАВАМИ

Татевик Давтян

Доцент кафедры гражданского права ЕГУ, Кандидат юридических наук

В статье представлены роль и значение коллективного управления авторскими и смежными правами в свете быстрого развития новых технологий и вызовов современной цифровой среды, что, с одной стороны, усложняет реализацию и защиту прав авторов и других правообладателей по поводу их произведений, а с другой — затрудняет процесс получения разрешений на использование произведений потенциальными пользователями. В статье представлен общий обзор коллективного управления авторскими и смежными правами, а также краткий исторический обзор. Наиболее проблемные и спорные вопросы в этой области, включая добровольное, расширенное и обязательное коллективное управление, а также вопросы касающиеся правового статуса организаций коллективного управления, оснований и методов получения полномочий от авторов и их правообладателей, механизмов разрешения споров, применимости антиконкурентного законодательства, будут представлены в последующих статьях автора.

¹ Մանրամասն տե՛ս <https://www.cisac.org/>:

² Մանրամասն տե՛ս <https://www.ifrro.org/>:

³ Մանրամասն տե՛ս <http://www.aepo-artis.org/>:

⁴ Մանրամասն տե՛ս <https://www.iaea-globalunion.org/a-propos/fia>:

⁵ Մանրամասն տե՛ս <https://www.fim-musicians.org/>:

⁶ Մանրամասն տե՛ս <https://www.fiap.net/en>:

SOME ISSUES OF COLLECTIVE MANAGEMENT OF COPYRIGHT AND RELATED RIGHTS

Tatevik Davtyan

Candidate of Law, Associate Professor at the Chair of Civil Law of Yerevan State University

The article presents the role and importance of collective management of copyright and related rights in light of the rapid development of new technologies and the challenges of the modern digital environment, which on the one hand complicates the realization and protection of the rights of authors and other rightholders in relation to their works, on the other hand, makes it difficult for potential users to obtain permission for the use of copyright works. The article provides a general overview of collective management of copyright and related rights with a brief historical background. Most problematic and contentious issues in the field, including voluntary, expanded and mandatory collective management, as well as the legal status of collective management organizations, the acquisition of rights, dispute settlement mechanisms, controlling anti-competitive activities, will be presented in the series of articles by this author.

Բանալի բառեր – հեղինակային և հարակից իրավունքների կոլեկտիվ կառավարում, կոլեկտիվ կառավարում, մտավոր սեփականություն, հեղինակային և հարակից իրավունքներ:

Ключевые слова: коллективное управление авторскими и смежными правами, коллективное управление, интеллектуальная собственность, авторское право, смежные права.

Key words: collective management of copyright and related rights, collective management, intellectual property, copyright and related rights.